

Identitet i ljuset av interpersonella metafunktioner i ett historiskt dopnamnsmaterial

Kaj Borg

1. Syfte och bakgrund

Mitt syfte är att med hjälp av teoretiska impulser från kognitiv psykologi, systemisk-funktionell grammatik och etnolingvistik beskriva dopnamns-givningen som en betydelseskapande process där de givna namnen betraktas som primärt funktionella enheter. Begreppet identitet kommer att inta en central roll vid en närmare beskrivning av de olika funktioner som dopnamn potentiellt kan tillskrivas i sin autentiska kontext. Utifrån de framtagna funktionerna söker jag beskriva vilket slags identiteter den namngivna ges genom dopnamnsgivning.

Mitt mål är att lägga fram ett förslag till en teoretisk ram för en funktionell analys av dopnamn och namngivning. Utgångspunkten för det teoretiska resonemanget utgörs av de iakttagelser som jag gjorde i samband med en tidigare, empirisk dopnamnsstudie. Undersökningen handlade om dopnamn och namngivning i den finländska staden Gamlakarleby (numera *Karleby*, fi. *Kokkola*) i svenska Österbotten åren 1657–1928 (Borg 1995, 1996). Materialet för undersökningen bestod av dopnamnen på de 14 448 barn som döptes och namngavs i stadens svensk-finska församling under den undersökta perioden på 271 år. Utöver själva dopnamnen ingick i det insamlade materialet också en del andra uppgifter, såsom barnens födelse- och dopdatum, föräldrarnas för- och tillnamn samt deras yrken eller titlar. Även förnamnen på faddrarna och vittnena excerperades. Uppgifterna hämtades ur dopböckerna i original (= Gkby).

Den namnkategori som den empiriska studien befattade sig med och som också denna framställning fokuserar på är dopnamn, närmare bestämt *historiska dopnamn*. Med dopnamn avses här det förnamn eller den förnamnskombination som barnet ges i samband med en kristen dopakt och som senare förs in i en dopbok (Blomqvist 1993 s. 10, Utterström 1995 s. 13). Historiska är de studerade namnen såtillvida att de är resultat av en namngivningsprocess som ligger tillbaka i tiden och som endast kan rekonstrueras med hjälp av skriftliga källor. I och med att de diskuterade dopnamnen härstammar från kyrkliga källor har de en viss officiell prägel över sig. De studerade dopnamnen var visserligen inte på samma sätt for-

mellt stadfästa som dagens dopnamn, men som ceremoniella förnamn hade de utan tvivel en annan status än t.ex. de tilltalsnamn som namnbärarna senare i livet kallades vid.

Analysen av det empiriska dopnamns materialet byggde på en lingvistiskt influerad teoriram (Borg 1995 s. 13–16, Borg 1996 s. 282). Med utgångspunkt i de delområden som allmänlingvistik brukar laborera med anlade jag en lexikalisk, morfologisk, fonologisk, semantisk, syntaktisk och pragmatisk aspekt på dopnamnen. Mitt mål var att komma underfund med regelbundenheter eller *mönster* i namngivningen. Den syntes som analysen resulterade i karakteriserade jag som namnlingvistisk. Den representerade min, d.v.s. en utomstående namnforskares, överblick över den lokala dopnamnsgivningen på dess kollektiva nivå under den 271 år långa perioden.

Analysen gav vid handen att samtliga studerade språkliga delområden kom till användning vid namngivningen, och att de olika lingvistiska nivåerna i hög grad var sammankopplade. Typiskt var att ett namngivningsmönster, såsom flernamnsbruket, var utslagsgivande på flera språkliga nivåer. Bruket att ge barnet fler än ett förnamn som dopnamn innebar förändringar inte bara med avseende på antalet förnamn i dopnamnsfrasen utan flernamnsbruket ledde bl.a. också till att olika alternativa fonologiska mönster började gynnas i namngivningen. Namnfraser började också bildas med tanke på deras semantiska innehåll, vilket också var utslagsgivande på den lexikala nivån i och med att nya förnamn togs i bruk. Dopnamnen *Kaarle Toivottu Poika* (1898) 'Kaarle den önskade sonen' och *Oma Armas Leo* (1920) 'egen önskade Leo' återgav lexikala betydelser och bidrog med tre nya förnamn – *Toivottu*, *Poika* och *Oma* – till den lokala dopnamnsgivningen. (Jfr Borg 1996 s. 283–285.)

Vad som initierade de olika flerdimensionella mönstren kunde analysen inte svara på. I den avslutande diskussionen konstaterade jag emellertid att ett namngivningsmönster i regel tycks ha motiverats av en impuls utifrån, från namngivningskontexten. Detta tolkade jag som att namnen förmedlade något slags kontextuell information i och med att de speglade den språkliga, kulturella och historiska kontexten (Borg 1996 s. 285). Att jag spekulerade i att de rent språkliga delområdena var underordnade den pragmatiska aspekten och i hög grad informationsbärande kan anses stå i strid med den då rådande uppfattningen om att egennamn bara pekar ut individer utan att beskriva dem på något sätt (se t.ex. Zilliacus 2002 s. 158).

2. Namnbetydelse i kognitiv belysning

Samtidigt som egennamn har beskrivits som språkliga tecken som inte beskriver sin referent har de i likhet med andra språkliga uttryck ansetts ha både form och innehåll (Bauer 1995 s. 24–26, 118–130, Ainala m.fl. 2008 s. 33). I empiriska undersökningar utgår man i regel från den formella sidan av egennamn och utifrån den dras möjligen slutsatser av innehållssidan hos dem. I namnteoretiska studier ges diskussionen om innehållet hos namn ofta större utrymme. När t.ex. termen egennamn definieras, brukar detta göras genom att egennamn kontrasteras med appellativ. Skillnaden mellan appellativ och propriier förklaras då med semantiska olikheter: medan proprierna individualiserar, kategoriserar appellativen (Ainala m.fl. 2008 s. 13–14). Den centrala frågan är emellertid huruvida egennamnets innehållssida består av något mer än bara dess individualiserande funktion. Denna fråga som gäller den propriella semantiken betecknar Thorsten Andersson (1994 s. 30–33, 1996 s. 33) som en av de onomastiska grundfrågorna. Frågan har diskuterats sedan antiken och att här sammanfatta hela den mångförgrenade filosofisk-språkvetenskapliga reflexionen är naturligtvis en övermäktig uppgift. I det följande gör jag dock några nedslag i denna diskussion och preciserar också min egen ståndpunkt i frågan.

Den ofta citerade uppfattningen om att egennamn utöver sin förmåga att peka ut individer helt saknar betydelse kan tillskrivas den brittiske filosofen och nationalekonomen *John Stuart Mill*. I sitt verk *A System of Logic* (1843 [1906] s. 20) skriver han att egennamn endast hänvisar till de individer som bär dem utan att tillfoga dem några attribut. Dagens namnforskare delar knappast denna kategoriska uppfattning. Den framskymtar dock t.ex. i grammatiska beskrivningar där dikotomier ofta används vid indelningar. Enligt *Svenska Akademiens Grammatik* (= SAG) är egennamn t.ex. i motsats till egentliga substantiv monoreferentiella uttryck som inte beskriver sin referent, d.v.s. saknar betydelse i egentlig mening (SAG 2 s. 116, 118).

Den definition av betydelsen hos egennamn som ofta citeras i nordiska namnstudier är den som Thorsten Andersson (1994 s. 33) har formulerat. I jämförelse med Mills uppfattning är Anderssons sätt att se på innehållet hos egennamn betydligt mer nyanserat. Han delar upp den propriella semantiken i tre komponenter: 1) *identifikation* (konstitutiv komponent), 2) *till grund liggande icke-propriell betydelse* (fakultativ komponent) och 3) *associativt innehåll* (självklar konsekvens). Utöver den propriella semantiken talar Andersson (1996 s. 16) också om *kognitiva, emotiva, ideologiska* och *sambörighetsskapande* funktioner för egennamn. Utan att närmare gå in på Anderssons betydelse- och funktionskategorier kan man

konstatera att han uppfattar egennamn som synnerligen informationsbärande.

I artikeln *Towards a Functional Theory of Names* (1983) konstaterar John M. Carroll att frågan om vad egennamn har för innehåll inte kan lösas genom filosofisk analys. I stället efterlyser han ett beteendevetenskapligt och psykologiskt angreppssätt på problemet. För att man ska få bättre grepp om innehållet hos egennamn måste man enligt honom vinna mer kunskap om hur egennamn fungerar i reell kommunikation. Betydelsen hos egennamn kan enligt honom belysas endast genom att namn studeras i de kontexter där de används. (Carroll 1983 s. 366–367.)

Hur människan uppfattar och kommer ihåg personnamn har intresserat kognitiva psykologer sedan början av 1990-talet. Viktiga forskningsresultat presenteras i översiktsverket *The Cognitive Psychology of Proper Names* av Valentine m.fl. (1996). Att personnamn förfogar över en betydelsida tar kognitiva psykologer för givet eftersom egennamn på samma sätt som all annan input sätter i gång mentala processer i människans hjärna. Betydelsen hos ett personnamn definierar Valentine m.fl. (1996 s. 30) som den mentala representation som personnamnet framkallar hos en individ. Betydelsen betraktas alltså som en individuell och kontextuell företeelse som uppstår inom ramen för all den kunskap om världen som individen sitter inne med. Personnamn processas alltså inom individens totala kognition. Betydelser framkallade av ett för individen nytt namn är enligt Valentine m.fl. (1996 s. 20–22) speciellt starka eller framträdande. De betydelse som uppstår i individens kognition är av så pass varierande karaktär att de enligt kognitiva psykologer inte går att kategorisera (Valentine m.fl. 1996 s. 28, 30–32).

Att den kognitiva psykologin har kunnat visa att personnamn framkallar ett vitt spektrum av olika slags kontextuella betydelse hos individen, tillåter mera långtgående kontextuella tolkningar av vad de historiska dopnamnen i Gamlakarleby-materialet har väckt för betydelse i namngivningskontexten. I och med den valda synen på betydelsen hos personnamn ansluter jag mig i likhet med Sjöblom (2006) och Schybergson (2009) till den gren av nordisk namnforskning som försöker belysa namngivningen ur ett kognitivt perspektiv.

3. Historiska dopnamn ur ett kognitivt perspektiv

Att personnamn enligt den kognitiva psykologin är betydelseframkallande i kommunikationen innebär att också dopnamnen i Gamlakarleby var betydelseskapande i sin autentiska kontext. De framkallade alltså *namnbetydelser* hos de individer som var delaktiga i namngivningen. Namngivningen kan uppfattas som en process som omfattar olika faser – den initi-

ala reflexionen kring olika namnalternativ, valet av dopnamnet, namnfästningen i samband med dopakten och införandet av det givna namnet i dopboken.

Att jag vill kasta ljus över namnbetydelser gör i princip anspråk på att de som deltog i namngivningen används som informanter. Detta är naturligtvis inte möjligt i samband med mitt historiska material utan jag måste i stället anlita indirekta metoder. Jag är hänvisad till att rekonstruera namngivningen och inom den rekonstruerade namngivningen peka på potentiella kontextuella namnbetydelser. Rekonstrueringen består av följande metodiska skeden: först återskapas namngivningskontexten, därefter identifieras de personer som förmodligen var delaktiga i namngivningsprocessen och slutligen dras paralleller mellan dopnamnen och den rekonstruerade kontexten ur deras synvinkel som deltog i namngivningsprocessen. De presumtiva sambanden mellan dopnamnen och kontexten betraktas då som potentiella betydelseframkallande relationer.

Rekonstruktionen av namngivningskontexten kan å ena sidan byggas på de uppgifter som ingår i dopböckerna, å andra sidan på all den tillgängliga kunskapen om den historisk-kulturella kontexten vid tidpunkten för de enskilda namngivningstillfällena. Den namngivningskontext där de delaktiga agerade var naturligtvis långt mer komplex än den som kan rekonstrueras fram. För de delaktiga var namngivningskontexten självfallet en sammanhållen helhet, men av metodiska skäl kan den vid rekonstruktionen delas upp i tre delområden. Dessa är 1) namnkontext, 2) social kontext och 3) historisk-kulturell kontext.

Namnkontexten för ett enskilt dopnamn utgörs av alla de dopnamn som gavs inom samma namngivarkrets ungefär vid samma tidpunkt. Här kommer den tidigare framställda namnlingvistiska syntesen av namngivningen på dess kollektiva nivå till användning. Den *sociala kontexten* bygger på uppgifterna om föräldrarnas yrken, titlar eller andra karakteriseringar i dopböckerna samt de uppställningar över sociala förhållanden som den samtida folkbokföringen i tabellform ger. Den *historisk-kulturella kontexten* är mycket vidsträckt i och med att den omfattar alla rådande förhållanden, bl.a. de språkliga, kulturella, ideologiska och politiska.

Till de *involverade*, d.v.s. till dem som på ett eller annat sätt deltog i namngivningsprocessen hör naturligtvis föräldrarna som i regel valde namnet, men också prästen och skrivaren som inte sällan satte sin prägel på dopnamnets »officiella» grafisk-fonologiska form i dopboken. Prästen tillkännagav det valda dopnamnet vid dopakten. I regel var båda föräldrarna närvarande och dopet bevitnades av bl.a. faddrar och dopvittnen men också av andra närvarande såsom släktingar och församlingsmedlemmar. Eftersom dessa personer hade möjlighet att reagera på dop-

namnet i den autentiska namngivningskontexten kan också de anses höra till de involverade.

Olika involverade hade naturligtvis något olika roller i namngivningsprocessen. Namngivarna spelade en mera avgörande roll i och med att det var de som utifrån olika potentiella namnbetydelser avgjorde namnvalet. De övriga involverade däremot tolkade in betydelser i det valda namnet vid dopakten. Både för namngivarna och för de övriga involverade var det aktuella dopnamnet starkt betydelseskapande i och med att det var ett nytt namn för dem.

De involverade tillhörde samma namngivningskontext och därför hade de troligen också i hög grad sammanfallande uppfattningar om det lokala dopnamnsskicket, den sociala struktureringen och den allmänna historisk-kulturella kontexten, något som förmodligen resulterade i mer eller mindre överensstämmande namnbetydelser. Namnbetydelserna var naturligtvis av mycket olika karaktär. Några av de påpekade namnbetydelserna överensstämmer sannolikt med namngivarnas presumtiva medvetna namngivningsgrunder, somliga med olika kollektiva och individuella associationer som dopnamnet väckte. Tillsammans utgör de dopnamnets betydelsepotential.

4. Systemisk-funktionellt perspektiv på namnbetydelser

För kognitiva psykologer är personnamn betydelseframkallande, men de har inte tagit itu med den mångfald av betydelser som egennamn kan framkalla hos en individ. Vad egennamn har att förmedla är dock ur onomastisk synvinkel en central fråga. Som utgångspunkt för en närmare beskrivning av namnbetydelser har jag valt Hallidays systemisk-funktionella grammatik (= SFG). Den erbjuder en heltäckande syn på språklig betydelse som också kan tillämpas på egennamn.

SFG framställer språket som en resurs att skapa betydelser. Den betraktar språket som semantiskt baserat och betydelsekomponenterna uppfattas som funktionella komponenter. Begreppet betydelse används med andra ord synonymt med funktion. Halliday räknar med tre så kallade metafunktioner som realiseras i en kontext. De tre metafunktionerna är den *ideationella*, den *interpersonella* och den *textuella*. Den ideationella metafunktionen har med betydelser angående olika fenomen i människans verklighet att göra, d.v.s. vilka kategorier hon använder i sitt tänkande. Den interpersonella metafunktionen omfattar de betydelser som språkbrukaren upprätthåller sociala förhållanden med, och som han eller hon uttrycker sina förhållningssätt och värderingar med. Den textuella meta-

funktionen uttrycker förhållandet mellan språket och dess omgivning, både den verbala och icke-verbala kontexten. Den textuella metafunktionen ser till att det aktuella språkliga budskapet fungerar på avsett sätt i sin kontext. Enligt Halliday är språkforskarens uppgift att först identifiera de funktioner som finns inkorporerade i språket och sedan visa med vilka språkliga medel dessa funktioner manifesteras. (Halliday 2014 s. 3, 30–32, Maagerø 1998 s. 35, 38, 48, 54.)

Med hjälp av Hallidays metafunktioner kan namnbetydelser enligt min bedömning beskrivas på ett sammanfattat och systematiskt sätt. Den textuella metafunktionen ligger nära den betydelsekomponent som Anderson (1994 s. 33) kallar identifikation. Denna funktion ser till att namnet fungerar på avsett sätt i kontexten, d.v.s. att det uppfattas som ett mono-referentiellt uttryck. Den ideationella funktionen spelar en relativt marginell roll vid dopnamnsgivning, eftersom dopnamnet i typfallet inte kategoriserar sin referent. Att ett visst förnamn prototypiskt används antingen som mansnamn eller kvinnonamn kan eventuellt anknytas till den ideationella metafunktionen. Den interpersonella metafunktionen som uttrycker sociala förhållanden, värderingar och förhållningsätt kan däremot i samband dopnamn anses omfatta ett vitt spektrum av funktioner. Denna metafunktion kan närmast liknas vid den betydelsekomponent som Anderson kallar associativt innehåll.

Med utgångspunkt i Hallidays metafunktioner räknar jag med följande tre funktionella huvudkategorier för de studerade historiska dopnamnen: 1) *den identifierande funktionen* som motsvarar den textuella metafunktionen, 2) *den prototypiskt kategoriserande funktionen* som motsvarar den ideationella metafunktionen och 3) *den identitetsskapande funktionen* som motsvarar den interpersonella metafunktionen. Att den interpersonella metafunktionen tolkas som identitetsskapande funktion underbygger jag i det följande med forskningsresultat av psykologiska och etnolingvistiska personnamnsstudier.

5. Dopnamnets identitetsskapande funktion

Att personnamn och identitet är nära sammankopplade är en uppfattning som har framförts av bl.a. psykologer, etnolinguister och etnologer. I artikeln *Names, Identity, and Self* (1983) sammanfattar Kenneth L. Dion resultaten av ett antal psykologiska experiment som visade att individen ofta definierar sig själv och sin identitet med utgångspunkt i sitt namn. Richard Alford's etnolingvistiska verk *Naming and identity* (1988) redogör för hur personnamnet används vid identitetsskapande i olika kulturer. Etnologen Charlotte Hagströms populärvetenskapliga men innehållsrika verk *Man är vad man heter* (2006) belyser sambandet mellan

förnamn och identitet med hjälp av talrika exempel från dagens Sverige. Den funktion som personnamnet utöver den identifierande och den prototypiskt kategoriserande funktionen har, tycks ha med uppfattningar om namnbäraren som individ och social varelse att göra. Därför tolkar jag den interpersonella metafunktionen som en identitetsskapande funktion.

Att personnamn betraktas som identitetsskapande är i och för sig inget nytt inom namnforskningen. År 1996 dryftades identitetsrelaterade frågor kring personnamn ingående av bl.a. namnforskare vid ett symposium med titeln *Personnamn och social identitet* (Andersson m.fl. 1998). En av de nordiska namnforskarna som på senaste tid har studerat personnamn med särskild fokus på identitet är Emilia Aldrin (2010, 2011).

I mitt försök att belysa den identitetsskapande funktionen närmare använder jag mig av vedertagna termer och indelningar inom identitetsforskningen. Enligt Alford (1988 s. 29 ff.) ger det namn som individen får vid primär namngivning (eng. *initial naming*) signaler om den namngivnas individualitet och placering i ett socialt nätverk. Utifrån detta kan man skilja mellan *individuell* och *kollektiv identitet*. Denna uppfattning delas också av Vallentin m.fl. (1996 s. 16) som med hänvisning till Alford konstaterar att det i förra fallet handlar om (eng.) *differentiation*, i det senare (eng.) *categorisation*. Vid namngivning ges den namngivna med andra ord en identitet både som en unik individ och som representant för en grupp personer med en gemensam nämnare (familj, socialklass, språkgrupp, trossamfund, politisk gruppering o.s.v.).

Utöver individuell och kollektiv identitet skiljer identitetsforskarna mellan *tillskriven* och *tillägnad* identitet (eng. *ascribed* resp. *avowed identity*). Med tillskriven identitet avses enligt Armino (2010 s. 44) de identiteter som individen har från födseln och som han eller hon inte kan påverka, medan tillägnad identitet betecknar de identiteter som individen själv känns vid. Hagström (2006 s. 18) kallar denna senare identitetskategori för *självidentitet*.

Med hjälp av de ovan anförda begreppen kan jag precisera vilket slags identiteter de involverade kan ha tillskrivit den döpta. De studerade dopnamnen är utan tvekan förstgivna namn, d.v.s. resultat av det som Alford (1988 s. 29 ff.) kallar (eng.) *initial naming*. Därför kan de i enlighet med Alfords uppfattning anses ha kunnat uttrycka både individuell och kollektiv identitet. De kan alltså ha fungerat som markörer för namnbärarens individualitet och grupptillhörighet. Eftersom de namngivna var nyfödda är termen tillägnad identitet inadekvat; småbarn har ännu inte utvecklat någon självbild. Däremot framstod dopnamnen som förstgivna namn säkerligen i allra högsta grad som förmedlare av tillskriven identitet. Dopnamnen kunde alltså användas som resurser för att uttrycka individuell och kollektiv tillskriven identitet.

Utifrån de beskrivna indelningarna kan jag dela upp den identitetsskapande funktionen i två huvudkategorier, i individualiserande respektive integrerande funktioner. De individualiserande funktionerna bidrar till den tillskrivna individuella identiteten, den integrerande funktionen däremot till den tillskrivna kollektiva identiteten. De individualiserande funktionerna förmedlar information om hur den namngivna sågs som en enskild individ och de integrerande vilka grupper han eller hon ansågs tillhöra. Båda underkategorierna delar jag upp vidare i underkategorier. En del av dem har tagits fram deduktivt med utgångspunkt i tidigare motsvande namnundersökningar (t.ex. Aldrin 2011, Alhaug 2004, Audén 1980, Gustafsson 2002, Kiviniemi 1982, 1993, 2006, Kotilainen 2008, Lampinen 1997, Meldgaard 1990, Rajasuu 2013, Smith-Bannister 1997, Utterström 1995), en del induktivt med utgångspunkt i den tidigare namnlingvistiska analysen av Gamlakarleby-materialet.

De något äldre dop- och förnamnsundersökningarna talar självfallet inte om namnbetydelser utan bl.a. om namngivningsgrunder, namnmotiv eller namnidéer. Dessa begrepp hänför sig strängt taget till namngivningsprocesser som de facto har ägt rum, medan de namnfunktioner som jag extraherar ur den rekonstruerade namngivningen endast framstår som potentiella betydelseolkningar av de historiska dopnamnen. De nyare förnamnsundersökningarna, som Aldrin 2011, betraktar förnamnen som betydelseskapande och identitetsbildande. Aldrins (2011 s. 43) *positioneringar* kan användas som hypotetiska betydelseskategorier också i ett historiskt förnamnsmaterial som mitt.

Det historiska dopnamnets identitetsskapande funktion består enligt min uppfattning av åtminstone följande identitetskategorier:

Identitetsskapande funktion

- Individualiserande funktioner
  1. innovativ funktion
  2. moderniserande funktion
  3. traditionsbärande funktion
  4. arkaiserande funktion
  5. särskiljande funktion

- Integrerande funktioner
  1. familjeintegrerande funktion
  2. bekantskapskretsintegrerande funktion

3. socialgruppsintegrerande funktion
4. ideologiserande funktion
5. språkgrupps- och kulturkretsintegrerande funktion

De individualiserande funktionerna tillskriver den namngivna en individuell identitet som en person 1) som representerar nyskapande, 2) som följer tidens trender, 3) som upprätthåller seder och bruk, 4) som blickar bakåt i tiden eller 5) som en person som skiljer ut sig från mängden. De integrerande funktionerna tillskriver den namngivna en kollektiv identitet, d.v.s. han eller hon framställs som 6) familjemedlem eller 7) tillhörande en vidare bekantskapskrets, 8) en socialklass, 9) en ideell gruppering (religiös, politisk) eller 10) en språkgrupp eller en kulturkrets.

Analysen utgår från de presenterade funktionerna, vilket innebär att dopnamnet betraktas primärt som en funktionell enhet. Potentiella funktioner påpekas genom att dopnamnets språkliga, d.v.s. namningvistiska egenskaper relateras till den rekonstruerade namngivningskontexten vid namngivningen. Dopnamnet kan ha framkallat flera olika funktioner parallellt, och en och samma funktion kan ha varit utslagsgivande namningvistiskt på flera olika sätt. Exempelvis kunde den innovativa funktionen manifesteras av ett förnamn som inte tidigare hade använts i dopnamnsgivningen i Gamlakarleby (*Thekla Sofia* 1791). Den innovativa funktionen kunde också framkallas av en ny fonologisk struktur eller ett nytt rytmiskt mönster (4+3 stavelser i namnet *Margareta Christina* 1740), en ny semantisk koppling till ett appellativ (*Gustaf Adolf Onni* 1866, 'lycka') eller ett nytt namnelement (*Jenny Lovis* 1834). Exempelnamnet *Jenny Lovis* har innovativ funktion inte bara på grund av det nya namnelementet -y utan också därför att både *Jenny* och *Lovis* är förstabelägg i den lokala dopnamnsgivningen. Ett exempel på att ett och samma förnamn kan tillfogas flera funktioner är det ovan nämnda namnet *Onni*. Utöver den innovativa funktionen kan den också anses ha språkgrupps- och kulturkretsintegrerande funktion i och med den ordsemantiska kopplingen till det finska adjektivet *onni* 'lycka'.

Den funktionella analysen genomförs på dopnamnsgivningens individuella nivå inom ramen för den rekonstruerade namngivningskontexten. Följande fall framstår som ett exempel på den funktionella analysen av ett enskilt dopnamn. År 1829 döptes dottern till stadskassören *Anders Gustaf Hoffstedt* och hans hustru *Amalia Rosalia Tybelius*. Barnet fick namnet *Charlotta Rosalia Leonhardina*. Ur de involverades synvinkel kan dopnamnet ha haft innovativ funktion av minst tre orsaker. För det första var namnet nydanande med avseende på dopnamnsfrasens sammansättning: för första gången fick en flicka en trenamnskombination som

dopnamn. Dessutom var det tredje förnamnet *Leonbardina* lexikaliskt sett ett nytt namn i den lokala dopnamnsnamngivningen och för det tredje ingick ett femstavigt förnamn för första gången i en dopnamns-kombination hos flickor. Familjeintegrerande funktion kan ha aktiverats hos de involverade eftersom namnet *Rosalia* var namnet på modern. Dopnamnet kan dessutom ha framkallat den bekantskapsintegrerade funktionen, eftersom förstanamnet *Charlotta* var namnet på en av fadd-rarna. På grund av den ortografiska formen *Leonbardina* med grafemet <h> ger förnamnet ett visst tyskt intryck och därmed kan dopnamnet ha framkallat den språkgrupps- och kulturintegrerande funktionen hos någ-ra involverade. Detta analys exempel begränsar sig till den namnkontext som var resultat av den namnlingvistiska analysen. Analysen kompliceras naturligtvis om den utvidgas till den sociala och den historisk-kulturella kontexten.

6. Avslutning

Med hjälp av en lingvistiskt underbyggd analys av det historiska Gamlakarleby-materialet kunde jag identifiera s.k. mönster i den studerade namngivningen, men den framställda namnlingvistiska syntesen gav inte svar på vad som var den drivande kraften bakom namngivningen.

Att dopnamnen inte bara användes till att identifiera, utan också till att på ett sätt karakterisera de namngivna i namngivningskontexten kunde motiveras av den kognitiva psykologins syn på betydelsen hos personnamn. Den kognitiva psykologin anser att personnamn mycket väl har en betydelsesida. Den utgörs av den mentala representation som namnet framkallar hos individen. De namn som är nya för individen framkallar de starkaste betydelsena. Som förstgivna personnamn kan de studerade historiska dopnamnen anses ha framkallat dylika starka namnbetydelser hos dem som var involverade i namngivningsprocessen.

Utifrån den systemisk-lingvistiska grammatikens sätt att se på språket kan de historiska dopnamnens betydelser eller funktioner belysas på ett mera systematiskt sätt. Av de tre metafunktioner som SFG räknar med framstår den interpersonella som den mest centrala i detta sammanhang. Eftersom beteendevetare har framhävt att personnamn i synnerhet används till att ge den namngivna individualitet och att placera denna i ett socialt nätverk tolkar jag den interpersonella metafunktionen som en identitets-skapande funktion. De olika underkategorierna av den identitetsskapan-de funktionen bidrar till den namngivnas potentiella tillskrivna individu-ella och kollektiva identitet.

Målet med min fortsatta forskning är att genom funktionell analys av de enskilda dopnamnen i Gamlakarleby-materialet framställa namngivning-

en som en process som ur de involverades synvinkel styrdes och präglades av olika potentiella funktioner som var utslagsgivande för dopnamnen. Den sammansatta funktionella bilden av namngivningen i Gamlakarleby kommer inte att vara komplett, eftersom endast en del av de funktioner som var verksamma kan lyftas fram inom den rekonstruerade namngivningskontexten. Med utgångspunkt i de enskilda dopnamnens potentiella betydelseprofiler hoppas jag kunna lägga fram en funktionell syntes som i stora drag visar hur namngivningen upprätthölls och förnyades genom olika identitetsskapande funktioner.

Källor och litteratur

- Ainiala, Terhi & Saarelma, Minna & Sjöblom, Paula, 2008: *Nimistöntutkimuksen perusteet*. (Tietolipas 221.) Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Aldrin, Emilia, 2010: Om förnamn som identitetsbärare. I: *Namn – en spegel av samhället förr och nu*. (Ord och stil. Språkvårdssamfundets skrifter 41.) Red. av Staffan Nyström. Stockholm: Norstedts. S. 136–153.
- Aldrin, Emilia, 2011: *Namnval som social handling. Val av förnamn och samtal om förnamn bland föräldrar i Göteborg 2007–2009*. (Namn och samhälle 24.) Uppsala: Institutionen för nordiska språk, Uppsala universitet.
- Alford, Richard D, 1988: *Naming and identity: A cross-cultural study of personal naming practices*. New Haven: HRAF Press.
- Alhaug, Gulbrand, 2004: *Fornamn i Noreg frå 1900 til 1975 – med vekt på endringar i namnemønsteret*. (Tromsø-studier i språkvitenskap 23.) Oslo: Novus forlag.
- Andersson, Thorsten & Brylla, Eva & Jacobson-Widding, Anita (red.), 1998: *Personnamn och social identitet: handlingar från ett Natur och Kultur-symposium i Sigtuna 19–22 september 1996*. Stockholm: Almqvist & Wiksell international.
- Andersson, Thorsten, 1994: *Olika egennamns-kategorier – förenande och särskiljande drag. I: Övriga namn. Handlingar från NORNA:s nittonde symposium i Göteborg 4–6 december 1991*. Red. av Kristinn Jóhannesson & Hugo Karlsson & Bo Ralph. Uppsala. 1994. (NORNA-rapporter 56.) Uppsala: NORNA-förlaget. S. 15–42.
- Andersson, Thorsten, 1996: *Onomastiska grundfrågor. I: Den ellefte nordiske navneforskerkongressen, Sundvollen 19–23. juni 1994*. Redigerat av Kristoffer Kruken. 1996. (NORNA-rapporter 60.) Uppsala: NORNA-förlaget. S. 15–41.

- Arminio, Jan, 2010: Ascribed identity. I: *Encyclopedia of Identity*. Edited by: Ronald L. Jackson & Michael A. Hogg. Thousand Oaks: SAGE. S. 45–46.
- Audén, Bengt, 1980: *Bottniska personnamn. Frekvenser i skattelängder från mitten av 1500-talet*. (Kungl. Skytteanska samfundets handlingar 22.) Umeå: Umeå universitet.
- Bauer, Gerhard: *Namenkunde des Deutschen*. (Germanistische Lehrbuchsammlung Band 21.) Bern, Frankfurt am Main, New York: Peter Lang.
- Borg, Kaj, 1995: *Dopnamn och dopnamnsgivning i Gamlakarleby 1928–1928*. Opublicerad licentiatavhandling. Institutionen för svenska, tyska och tyska, Nordisk filologi, Åbo universitet.
- Borg, Kaj, 1996: *Namngivningsmönster på språkets olika nivåer. I: Den ellefte nordiske navneforskerkongressen*. Sundvollen 19.–23. juni 1994. Red. av Kristoffer Kruken. (NORNA-rapporter 60.) Uppsala: NORNA-förlaget. S. 281–287.
- Blomqvist, Marianne, 1993: *Personnamnsboken*. Helsingfors: Fin Lectora.
- Dion, Kenneth L., 1983: *Names, Identity, and Self. I: Names*. 31:4. S. 245–257.
- Gkby = *Dopböcker för Gamlakarleby 1657–1928*. Karleby ev.-luth. församlings arkiv, Karleby.
- Gustafsson, Linnea, 2002: *Novation i norr. Nya dopnamn och namngivningsmönster i Skelleftebygden 1791–1890*. (Anthroponymica Suecana 12.) Institutionen för litteraturvetenskap och nordiska språk: Umeå universitet.
- Hagström, Charlotte, 2006: *Man är vad man heter. Namn och identitet*. Stockholm: Carlsson bokförlag.
- Halliday, M.A.K., 2014: *Halliday's introduction to functional grammar*. Revised by M.A.K. Halliday, M.I.M. Matthysen. Fourth Edition. New York: Routledge.
- Kiviniemi, Eero 1982: *Rakkaan lapsen monet nimet. Suomalaisten etunimet ja nimenvalinta*. Espoo: Weilin + Göös.
- Kiviniemi, Eero 1993: *Iita, Linta, Maria. Etunimiopas vuosituhaton vaihteeseen*. (Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 590.) Helsinki: Gummerus.
- Kiviniemi, Eero 2006: *Suomalaisten etunimet*. (Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 1103.) Hämeenlinna: Karisto.
- Kvillerud, Reinert, 1980: *Namnskick för skolbarn 1958*. (Acta Universitatis Gothoburgensis, Nordistica Gothoburgensia 12.) Göteborg: Göteborg.
- Lampinen, Arja, 1997: *Ristimänimien valinta ja nimenannon uudennokset Jyväskylässä 1766–1930*. Opublicerad licentiatavhandling. Suomen kieli, Turun yliopisto.

- Maagerø, Eva, 1998: Hallidays funksjonelle grammatikk – en presentasjon. I: Å skape mening med språk : en samling artikler av M. A. K. Halliday, R. Hasan og J. R. Martin. Red. av Berge, Coppock, Maagerø. Landslaget for norskundervisning (LNU): Oslo. S. 33–63.
- Meldgaard Villarsen, Eva 1990: Studier i Københavnske fornavne 1650–1950. København: Reitzels.
- Mill, John 1906 [1843]: *A System of Logic. Ratiocinative and Inductive.* Eighth edition. London, New York and Bombay: Longmans, Green, and Co.
- Rajasuu, Riitta, 2013: Kuopiossa, Oulussa ja Turussa vuosina 1725–1744 ja 1825–1844 syntyneiden kastenimet. (Publications of the University of Eastern Finland. Dissertations in Education, Humanities, and Theology 43.) Joensuu: University of Eastern Finland.
- SAS = Teleman, Ulf, Hellberg, Staffan & Andersson Erik, 1999: Svenska Akademiens grammatik 1–4. Stockholm: Svenska Akademien.
- Schybergsson, Anita, 2009: Kognitiva system i namngivningen av finländska handelsfartyg 1838–1938. (Nordica Helsingensia 17.) Helsingfors: Nordica, Institutionen för nordiska språk och nordisk litteratur, Helsingfors universitet.
- Sjöblom, Paula, 2006: Toiminimien toimenkuva. Suomalaisen yritysnimistön rakenne ja funktiot. (Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 1064.) Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Smith-Bannister, Scott, 1997: Names and naming patterns in England. (Oxford historical monographs.) Oxford: Oxford University Press.
- Utterström, Gudrun, 1995: Dopnamn i Stockholm 1621–1810. (Acta Universitatis upsaliensis, Nomina Germanica, Arkiv för germansk namnforskning 19.) Uppsala: Uppsala universitet.
- Valentine, Tim, Brennen, Tim & Brédart, Serge, 1996: *The Cognitive Psychology of Proper Names. On the importance of being Ernest.* London & New York: Routledge.
- Zilliacus, Kurt, 2002: Forska i namn. (Skrifter utgivna av Svenska Litteratursällskapet i Finland 640.) Helsingfors: Svenska Litteratursällskapet i Finland.

Zusammenfassung

Identität in Beleuchtung von interpersonalen Metafunktionen in einem historischen Taufnamenmaterial

Der Zweck meiner Darstellung ist, die Taufnamengebung in der finnischen Stadt Kokkola 1657–1928 mit Ausgangspunkt in der kognitiven Psychologie, der systemisch-funktionalen Grammatik und in der Ethnolinguistik als einen bedeutungsevozierenden Prozess darzustellen, wobei die Taufnamen in erster Linie als funktionale Einheiten betrachtet werden. Den untersuchten, historischen Taufnamen werden Funktionen zugeschrieben, die den Metafunktionen der systemisch-funktionellen Grammatik (SFG) von Halliday entsprechen. Von den drei Metafunktionen der SFG wird die interpersonale Metafunktion als die zentralste im aktuellen Zusammenhang hervorgehoben und als identitätsbildend interpretiert. Die identitätsbildende Funktion wird weiter in zwei Unterkategorien eingeteilt, und zwar in individualisierende beziehungsweise integrierende Funktionen. Diese Einteilung beruht auf der Auffassung des Ethnolinguisten Alford, wonach die erstgegebenen Personennamen sowohl die Individualität als auch die Gruppenzugehörigkeit des Namensträgers bestimmen können. Durch die verschiedenen individualisierenden und integrierenden Funktionen werden den Namensträgern auch unterschiedliche potentielle Identitäten zugeordnet. Einerseits zeigen sich die Taufnamen als multifunktionale Einheiten, andererseits wird eine einzelne Funktion oft durch mehrere sprachlichen Züge manifestiert. In Beleuchtung der funktionellen Analyse zeigt sich die Taufnamengebung als ein inhaltlich motivierter funktionaler Prozess, bei dem die sprachlichen Merkmale der Taufnamen den Funktionen untergeordnet sind.

Nyckelord: dopnamn, identitet, funktion, mental representation, SFG

Taufnamen, Identität, Funktion, mentale Repräsentation, SFG